

RANDA

89

HOMENATGE A JOSEP AMENGUAL I BATLE, 3

Sobre els guerrers de bronze menorquins, a propòsit de les dues imatges de Son Gall (Alaior), per Miquel Antoni Pons Carreras. Els Manes a les inscripcions llatines de Mallorca: la fórmula integrada, per Maria Luisa Sánchez León. El judici Orestis en una copa «de parets fines» trobada a la necròpolis romana de Iamo (Ciutadella, Menorca), per Antoni Camps Extremera, Joan C. de Nicolás Mascaró i Bartomeu Obrador Cursach. L'església parroquial de Ciutadella durant l'edat mitjana, per Jaume Sastre Moll. Ramon Llull com a humanista, per Hans Daiber. Notes sobre l'inquisidor antillanà Guillem Caselles, per Maria Barceló Crespi i Gabriel Ensenyat

Pujol. La campanya de Vicente Tofiño a Mallorca i la col·laboració del canonge Despuig (1783-1784), per Vicenç M. Rosselló i Verger. Economia i propietat agrària a Ciutadella el 1818, per Valentí Valenciano. Rafael Cantó Llopis i Tomàs Miró Pascual, col·laboradors alcoians d'Antoni M. Alcover, per Jordi Domènech Vicedo. De Mallorca al món. Naixement i evolució del moviment dels Cursets de Cristiandad (1944/49-1972), per Joan Josep Matas Pastor.

Dialectologia contrastiva: aspectes morfològics i sintàctics, per Joan Veny.

*Institut Menorquí d'Estudis
Consell Insular de Menorca
Consell Insular de Formentera
Publicacions de l'Abadia de Montserrat*

De Mallorca al món. Naixement i evolució del Moviment dels Cursets de Cristiandat (1944/49-1972)

per Joan Josep Matas Pastor

Introducció

L'article pretén oferir una anàlisi de com un mètode de formació religiosa nascut en el si de la branca dels joves i allots de l'Acció Catòlica Espanyola de Mallorca es convertí, en relativament poc temps, en un moviment d'Església universal amb reconeixement pontifici.

Malgrat que no comptem amb xifres oficials —l'Organisme Mundial de Cursets mai n'ha publicat d'oficials—, s'estima que a dia d'avui hi ha més de 7 milions de cursetistes repartits per una vuitantena de països de tots els continents, a excepció de l'Antàrtida. Així doncs, l'objectiu de l'article és explicar al lector com i per què un moviment eclesial, que neix i es consolida a la diòcesi de Mallorca entre els anys quaranta i cinquanta del segle xx s'ha consolidat a més de 1200 diòcesis del món.

La forquilla cronològica que delimita el nostre estudi comprèn des de 1944/49 fins a l'any 1972. El fet d'incorporar dues dates a l'inici es deu a les dues versions que circulen sobre els orígens dels cursets. La primera s'ha de vincular a la interpretació laica que situa el primer curset de la història a Cala Figuera i que es desenvolupà del 19 al 23 d'agost de 1944. I la segona, al corrent jeràrquic que situa el primer curset al celebrat a Sant Honorat del 7 al 10 de gener de 1949. Tancam l'article l'any 1972, que és quan se celebrà a Mallorca el III Encontre Mundial de Dirigents. Així doncs, neix a Mallorca com a moviment diocesà i torna, encara que de manera simbòlica, a Mallorca convertit en un moviment mundial d'Església amb reconeixement pontifici.

Origen. Prehistòria i/o història (1944-1949)

El naixement dels Cursets de Cristiandat com a mètode de formació i renovació cristiana no s'explica sense tenir en compte les inquietuds i l'esperit innovador i emprenedor de tota una sèrie de laics i sacerdots joves mallorquins que coincidiren en el Consell diocesà dels Joves d'Acció Catòlica Espanyola de Mallorca entre 1941 i 1949.

Els anys quaranta a l'Estat espanyol, en general, i a Mallorca, en particular, són anys de reconstrucció material i espiritual de la societat. Aquesta darrera tasca fou assignada a l'Església Catòlica, que dissenyà una pastoral de conquesta per a arribar a totes les capes de la societat i a totes les esferes de la vida quotidiana. De fet, l'Acció Catòlica sota el mandat jeràrquic havia de ser la força de xoc per dur a terme aquesta tasca. Més concretament, les branques juvenils de l'Acció Catòlica, els adults del demà, es convertiren en els abanderats i elements proactius en la tasca de recristianització social. Val a dir que s'aprofitaren de l'ambient de fervor religiós que es respirava en molts sectors de la societat espanyola en la immediata postguerra.

Doncs bé, el Consell Superior de la Joventut masculina de l'Acció Catòlica Espanyola, òrgan directiu de la branca a tot l'estat, inicià l'any 1941 els preparatius de la peregrinació a Santiago de joves espanyols i d'Amèrica Llatina que es fixà per a finals d'agost del 1948. Hem d'apuntar que aquest projecte s'havia dissenyat setze anys abans, més concretament en el marc del II Congrés Nacional de la Joventut d'Acció Catòlica (1932) i es determinà que el següent es desenvoluparia a Santiago l'any jubilar de 1937. L'impulsor d'aquet projecte fou l'aleshores president de la Joventut masculina de l'Acció Catòlica Espanyola, Manuel Aparici Navarro, que durant la postguerra, quan es reprengué la idea, es convertí en el Consiliari Nacional de l'organització.

Per aquest motiu, l'esmentat Consell Superior dissenyà i instituí a totes del diòcesis espanyoles els anomenats Cursets d'Avançats de Pelegrins, amb el doble objectiu de, per una banda, intensificar la preparació espiritual dels futurs pelegrins i, per altra banda, formar joves dirigents capaços de dinamitzar l'Acció Catòlica parroquial. De fet, l'origen d'aquests es produí quan el Consell Superior acordà, de conformitat amb el paràgraf 1r de la Base XV per a l'Acció Catòlica, oferir a tots els bisbes de l'Estat espanyol la celebració a partir del mes de desembre de 1940 d'onze setmanes de formació d'Avançats de Pelegrins a les quals podien concórrer 342 dirigents diocesans de 57 diòcesis.

A la diòcesi de Mallorca se'n realitzaren sis i s'efectuaren en el monestir de Lluc durant la Setmana Santa dels anys 1941, 1943, 1945 i 1946. A tots ells venien dirigents del Consell Superior per a impartir-los i tenien una durada d'una setmana. Cal precisar que Eduard Bonnín Aguiló, considerat el fundador laic dels cursets, assistí al segon dels esmentats cursets (1943), convidat per l'aleshores president del Consell Diocesà de Joves d'Acció Catòlica, Josep Ferragut Pou. El captivà l'esperit i la forma de comunicar dels joves del Consell Superior amb afany de recés a un lloc aïllat, fent grups, i tot amenitzat amb cants i acudits. En el tercer, efectuat l'abril de 1945, ja hi assistí com a professor i, a més, ja havia estat nomenat president del Consell diocesà dels joves d'Acció Catòlica de Mallorca.

Hem d'apuntar que molts dels iniciadors dels Cursets de Cristiandat participaren en els Cursets d'Avançats de pelegrins i, com n'Eduardo Bonnín, quedaren admirats de la seva dinàmica i del seu funcionament. Tant, que els dirigents que formaven part de la directiva del Consell Diocesà posaren en funcionament uns altres cursets anomenats de Caps de pelegrins, semblants en els d'Avançats en estructura, però amb un objectiu que anava més enllà de la projectada pelegrina-

nació a Santiago i que consistia en la captació i la formació de joves dirigents per a les estructures d'Acció Catòlica. Aquests s'organitzaren i dirigiren sense la intervenció de cap membre dels Consell Superior de Madrid. Entre 1941 i 1948 se n'efectuaren nou, d'aquests cursets, sense cap intervenció de membres del consell superior de Madrid. D'aquests cursets procedeixen les estructures essencials dels Cursets de Cristiandat i l'esperit i la mentalitat dels cursetistes. Dels quatre primers no hi ha cap constància documental ni referències a les publicacions periòdiques de l'època. El cinquè tingué lloc l'agost de 1944, el sisè s'efectuà el juliol de 1945, el setè durant el mes de setembre de 1946, i el vuitè i novè en el mes d'abril de 1947.

De fet, el cinquè curset, efectuat a Cala Figuera (Santanyí) entre el 19 i 23 d'agost, és considerat per la corrent laical com el primer Curset de Cristiandat de la història. El pare Gabriel Seguí Vidal, MSSCC, ho corroborava en els termes que segueixen: *«En este Cursillo encontramos ya todas las estructuras de los futuros Cursillos de Cristiandad, pues se empezó por un día de retiro, los 20 jóvenes se dividieron en dos decurias para estimularse a conseguir los ideales de la Acción Católica: Piedad, Estudio y Acción; publicaron periódico mural; había cada día un cambio de impresiones;... Confirma la opinión de que con ese Cursillo nació el Movimiento de los Cursillos de Cristiandad un dato muy importante. El joven Bonín, que fue Rector de este Cursillo, conserva aún el texto manuscrito de las lecciones o rollos que dio el mismo y se ha servido de los mismos folios y hasta de la misma carpeta en todas las intervenciones que ha tenido en los Cursillos celebrados en España y América durante los últimos años»*.¹

Aquesta informació contrasta amb l'aportada per Mn. Joan Capó Bosch, abanderat del corrent jeràrquic dels cursets, que assenyala que el primer curset com a tal fou l'efectuat a Sant Honorat del 7 al 9 de gener de 1949, situant els cursets anteriors, tant d'Avançats com de Cap de pelegins, com a prehistòria del moviment. Però deixem que parli el protagonista abans esmentat quan expressa que en el curset de Sant Honorat *«Hay una novedad radical. La que, manteniendo intacta la letra de los elementos anteriores, cambió decisivamente su sentido. Los Cursillos adquieren un acento y una dinámica nueva a la luz de los rollos místicos, que centran la proclamación evangélica en la doctrina de la gracia, dentro de un contexto vivencial que ayuda a experimentar en la propia vida la fuerza transformante de esta realidad singular...»*.²

Més enllà de polèmiques historiogràfiques i memorialistes sobre l'origen i l'autoria dels cursets, que són estèrils, continuem amb els factors i elements que conflüïren en el seu disseny i la seva eclosió. A aquestes alçades, el lector ja pot intuir el paper decisiu del Consell Diocesà dels joves de l'Acció Catòlica espanyola de Mallorca com a organisme centralitzador i coordinador de persones, idees i projectes. La preparació del pelegrinatge, la formació de dirigents, i

1. Gabriel SEGÚI VIDAL, *Orígenes de los Cursillos de Cristiandad (1941-1949)* (Roma, inèdit mecanografiat, 1969), p.19.

2. Joan CAPO BOSCH, *Pequeñas historias de la historia de los Cursillos de Cristiandad* (Madrid, Euramérica, 1970), p.18.

l'enquadrament de joves en l'Acció Catòlica parroquial foren els objectius de la Unió Diocesana dels joves en la immediata postguerra. Els anys 1944 i 1945 foren clau en la creació i la posada en funcionament de projectes diocesans adreçats a la formació religiosa, espiritual i en l'Acció Catòlica dels joves que havien de ser els futurs dirigents parroquials. A més, aquests projectes serviren com a espai de reflexió i experimentació per als dirigents laics i sacerdots que pertanyien a l'esmentat consell diocesà i que van confluïr en els Cursets de Cristiandat.

Doncs bé, quins són aquests projectes? Es tractava de dues escoles de formació. Tot seguint un criteri cronològic, en primer lloc cal fer esment de l'Escola de Propagandistes. Aquesta va néixer arran d'un curset per a dirigents efectuat a la parròquia de Santa Eulàlia l'abril de 1944. L'escola s'iniciava amb una tanda d'exercicis espirituals i els alumnes assistien a dues lliçons setmanals d'hora i mitja impartides per vuit professors de prestigi dins la diòcesi, com eren els catequètics del Seminari Mn. Joan Nicolau, Mn. Francesc Planas i Muntaner, que posteriorment serà nomenat bisbe d'Eivissa, i Mn. Francesc Payeras, que acabà essent vicari general de Palma; el delegat de l'Institut Nacional de Previsió, Mn. Bartomeu Quetglas Gayà; el col·laborador del *Correo de Mallorca*, Mn. Jaume Puig; i els seglars Eusebi Riera i l'historiador Joan Mir Marcó.

El director de l'escola fou el ja esmentat Mn. Sebastià Gayà Riera, essent Josep Font i Tries el president del Consell Diocesà dels joves d'Acció Catòlica. El primer curset de l'escola s'inicià amb la tanda d'exercicis a Lluc entre el 28 d'octubre i el 3 de novembre de 1944. Se matricularen 25 alumnes procedents del Consell Diocesà, dels centres parroquials de Santa Eulàlia, Sant Jaume i Sant Miquel, i dels centres especialitzats d'universitaris i castrenses.

De la mà del mateix Sebastià Gayà tenim notícies sobre com funcionava l'escola. Sabem que es reunien tots els divendres a La Sapiència a les 10 del vespre i que les reunions s'allargaven fins a les 3 de la matinada. És a dir, que durant cinc hores, el grup no només s'ocupa de la formació teòrica més elevada, sinó que «*se van constatando las realidades en que nos estábamos moviendo y la situación espiritual en que se encontraba el joven en aquellos tiempos...*».³

Per altra banda, l'Escola de Dirigents va néixer a la VII Assemblea de la Unió Diocesana dels joves d'Acció Catòlica, celebrada el 18 de novembre de 1945, que comptà amb la presència del president nacional de la branca, José María Mohe-dano. A la quarta conclusió de l'assemblea es precisava que «*se tenderá por parte del Consejo Diocesano a la creación de la Escuela de Dirigentes con filiales en las Delegaciones Comarcales cuyos propagandistas formarán parte del Consejo*».⁴

Cal afegir que totes les sessions d'estudi prèvies a l'esmentada assemblea giraven al voltant de la formació dels joves i de la necessitat de formar dirigents compromesos amb l'organització. A aquesta escola s'hi podien apuntar tots els joves que volguessin amb la finalitat que «*...todos los jóvenes católicos se sientan peregrin-*

3. José Antonio MÉNDEZ, *Sebastián Gayá Riera. El hombre de la ilusión* (Madrid, BAC Biografías, 2016), p. 119.

4. «Proa», 85, desembre 1945, *Conclusiones de la VII Asamblea aprobadas por el Rdmo. Prelado*, p. 1.

*nos y la posibilidad y la eficacia de hacerles llegar el sentido espiritual de nuestra Peregrinación, estriba en que tengamos gente formada y preparada para ellos».*⁵

En aquesta escola, a través de 33 guions, s'oferia formació sobre l'actuació dels primer dirigents a l'Evangelí, actes, cartes dels apòstols i els primers Pares de l'Església. El sacerdot assessor de l'escola fou el pare Gabriel Seguí Vidal, MSSCC, que publicà un fulletó amb l'esquema dels 33 guions per a facilitar la seva difusió i el seu estudi. L'escola arribà a tenir un total de 80 alumnes matriculats que feien els esquemes per correspondència i tancà les portes l'any 1949. Cal puntualitzar que aquesta escola fou objecte d'especial predilecció per part del bisbe Joan Hervàs i Benet (1947-1955), fins al punt que cada divendres a les set del matí en reunia tots els alumnes al Palau Episcopal per celebrar una eucaristia i els dirigia unes paraules. També assistí al recés espiritual que l'escola organitzà per als seus alumnes el dia 10 d'agost de 1947 al monestir de La Real.

Els joves mallorquins també desenvoluparen les seves experiències apostòliques en els cursets per a formar delegats i instructors d'Aspirants, secció formada per joves fins als catorze anys. Així doncs, observem que el concepte genèric de curset com a sinònim de formació havia penetrat profundament entre els joves catòlics mallorquins entre 1943 i 1948. Els programes d'inici de curs dels anys abans esmentats de la Unió Diocesana dels joves d'Acció Catòlica insistien en la pràctica de recessos espirituals i l'assistència als cursets intensius de formació. Una vegada s'aprovà la data del pelegrinatge a Santiago d'agost de 1948, el Consell Diocesà dels joves d'Acció Catòlica de Mallorca determinà que els cursets eren l'instrument més eficaç per a preparar-se espiritualment per a ella. Així es desprèn de l'Assemblea anual de 1947 i del programa per al curs 1947-48.

La peça que manca a tot aquest trencaclosques fou al pelegrinatge diocesà al Santuari de la Verge de Lluc, patrona de Mallorca, que es va celebrar poc abans d'iniciar-se al pelegrinatge compostelà. Aquest any precedit de pelegrinatges diocesans comarcals i parroquials de dimensions més reduïdes.

Del maig de 1948 al maig de 1949 es declarava l'Any Marià Diocesà amb els objectius següents: fomentar un més ample coneixement de Maria; augmentar-ne la devoció; dissenyar accions pràctiques per a la renovació cristiana dels costums i d'una vertadera reconciliació entre els germans; i, finalment, organitzar congressos marians comarcals als santuaris més importants de Maria. De fet, l'Any Marià va concloure amb el gran Congrés Marià a Ciutat els dies 28 i 29 de maig de 1949. Aquest es preparà amb un concurs de cartells marians en el qual participaren els centres parroquials d'Acció Catòlica i diverses escoles de Mallorca, i amb actes infantils, exposicions de treballs catequístics escolars, conferències marianes, certàmens artístics i literaris, entre altres activitats. Per a percebre l'ambient que es respirà reproduïm unes línies de la crònica de «Proa»: *«Palma fue un bullicio de fervor mariano y Palma se trocò de gloria al paso de María...La caravana de veinticinco imágenes que quisieron acompañar a la de la Reina, seguidas por su cortejo*

5. «Proa», 94, setembre 1946, *Ante el nuevo curso*, p.1.

*bajado de los pueblos, fue el colofón más grandioso de la más grande fiesta de todas las épocas...».*⁶

Tot plegat, a l'alçada de 1946 el desplegament de forces i iniciatives per a mobilitzar als joves mallorquins cap a Santiago és prou notable i ample. Ja hem vist com periòdicament s'imparteixen cursets estatals d'Avançats de Pelegrins per als responsables del pelegrinatge, i cursets diocesans de caps de pelegrins en els quals s'anava perfilant un nou mètode d'evangelització més intens; se celebrava una Escola setmanal oberta a tots els joves de l'illa; hi havia recessos periòdics, oracions setmanals de «la sabatina» i exercicis espirituals oberts també a tots els joves; s'havien iniciat campanyes dominicals dels membres de l'Escola de Dirigents per a visitar tots els centres parroquials de l'Acció Catòlica la constitució dels quals l'arquebisbe-bisbe Miralles havia preceptuat; hi havia propaganda i difusió constant als mitjans de comunicació diocesans, i a la ràdio i premsa diària locals, per exemple a Ràdio Mallorca s'emetia un espai d'una hora setmanal anomenat *Ultreya*; es distribuïa a totes les parròquies el butlletí de joves «PROA», amb la sèrie d'articles escrits per Mn. Sebastià Gayà *Etapas de un peregrinar*; i s'havia editat i distribuït la publicació de la *Guía del Peregrino* i de l'*Hora Apostólica*, del mateix Gayà.

Fins ara hem parlat de projectes i d'institucions, però esdevé necessari fer cinc cèntims de les persones capdaverteres que les integraren i les engegaren. El més important no és descriure la seva biografia, sinó més aviat com s'interconnectaren i el paper que jugaren en la vertebració de l'Acció Catòlica, en general, i dels cursets, en particular.

Entre 1944 i 1948, ambdós inclosos, hem de destacar tres personatges per sobre dels altres. Aquests són Eduard Bonnín Aguiló (1917-2008), Mn. Sebastià Gayà Riera (1913-2007) i el bisbe Joan Hervàs i Benet (1905-1982). Els dos primers tenen en comú que se formaren i treballaren dins la pastoral juvenil des de diferents àmbits fins que coincidiren en espai i en temps l'any 1947, el primer com a president del Consell diocesà de joves d'Acció Catòlica Espanyola de Mallorca, i el segon en qualitat de consiliari de l'esmentada entitat. Tots dos tenien un elevat esperit pragmàtic i visqueren des de diferents punts de vista l'ambient castrense. Eduard Bonnín, com a soldat i fent el servei militar obligatori durant nou anys. Mentre que Sebastià Gayà ho visqué com a capellà castrense entre 1937 i 1939, és a dir, durant la Guerra Civil.

Per una banda, Eduard Bonnín havia dipositat les seves inquietuds religioses en la pràctica quotidiana dels sagraments i en l'apostolat de caritat, primer en les visites a pobres en el marc de les Conferències de Sant Vicenç de Paül. I, en segon lloc, amb l'enquadrament dins l'Acció Catòlica diocesana i, més concretament, amb el seu nomenament com a vocal de reconstrucció espiritual i de caritat del Consell Diocesà del Joves de l'Acció Catòlica l'any 1942. Tota aquesta activitat més institucional anava acompanyada d'una intensa formació teològica autodidacta i d'un estudi de la realitat dels joves a partir de la seva experiència en els quarters. Val a dir que l'experiència castrense li va servir com a base per a escriure l'estudi d'ambient (1943), un dels pilars fonamentals dels cursets.

6. «Proa», 127, juny 1949, *Apoteosis del Año Mariano*, p. 5.

I, per altra banda, Mn. Sebastià Gayà Riera en la immediata postguerra es feu càrrec d'organitzar grups de joves de l'anomenat apostolat castrense de l'Acció Catòlica a sis quaters de Palma, tasca que compartí amb la de capellà provincial del *Frente de Juventudes*. A finals de 1939 s'incorporà a la seva càtedra com a professor del Seminari. El seu saber fer amb el jovent no passà desapercbut a ulls de l'arquebisbe-bisbe Josep Miralles Sbert, que el 25 de gener de 1940 el designà com a Assessor Religios del Sindicat Espanyol Universitari, el SEU, des del qual formà el Centre Parroquial Universitari de Santa Eulàlia. Pocs mesos després el nomenà també nou Conseller de la Junta Directiva de la Federació Diocesana de les Congegacions Marianes i secretari de la Junta Diocesana del Consell Nacional Marià. A tot això hi afegí l'encàrrec de dirigir dos centres escolars d'educació secundària: els col·legis Cenvantes i Lluís Vives.

Volia puntualitzar que fins a l'any 1947 anà sumant càrrecs i nomenaments episcopals de responsabilitat sense deixar-ne cap, tot demostrant una gran capacitat de feina i organització. Així doncs, fou nomenat consiliari dels centres parroquials dels joves de Sant Jaume i d'allots i al·lotes de Santa Eulàlia; director de l'Associació de l'Adoració Perpètua al Santíssim Sacrament i de l'Obra de les Esglésies Pobres; assistent eclesiàstic de l'Opus Dei (1946), realitat eclesial que tot just s'iniciava i que demostra un plus de confiança per part des bisbe; delegat provincial d'Educació Nacional; i delegat episcopal d'Ensenyament, càrrec des del qual dugué a terme la creació i dotació d'escoles parroquials, la formació contínua de professors de Religió per a instituts i col·legis d'educació secundària, i la preparació i el desenvolupament de cursos de perfeccionament de directors de les escoles parroquials.

Ens queda la persona clau que propicià que els dos abans presentats fessin feina plegats en el Consell Diocesà del joves de l'Acció Catòlica espanyola de Mallorca i que apostà pels cursets com a mètode de renovació i de formació apostòlica i evangèlica del jovent mallorquí. Es tracta del bisbe Joan Hervàs i Benet (1947-1955), que arribà a Mallorca l'1 de març de 1947 en qualitat de bisbe coadjutor de la diòcesi amb dret a successió, nomenament que rebé de la Santa Seu l'octubre de l'any anterior. Aprovà, bené i protegí els cursets perquè pensava que eren un molt bon instrument per a revitalitzar l'Acció Catòlica parroquial i aconseguí nous dirigents. De fet, serà considerat el bisbe dels Cursets de Cristandat, encara que paradoxalment no assistí a cap. Els seus nombrosos contactes trasatlàntics amb el continent americà ja creats quan era bisbe auxiliar i vicari capitular de València, destacant-ne el viatge que feu amb Joaquín Ruiz-Giménez a Estats Units i Canadà entre novembre i desembre de 1945 i en el qual s'entrevistaren amb els principals dirigents catòlics, ens expliquen l'expansió dels cursets en aquell continent.⁷

7. José Ramón RODRÍGUEZ LAGO, *Entre el desastre y el abrazo. Redes eclesiásticas entre Estados Unidos y España (1898-1956)*, a Jose Ramón RODRÍGUEZ LAGO i Natalia NÚÑEZ BARGUEÑO (coord.), *Más allá de los nacionalcatolicismos. Redes transnacionales de los catolicismos hispánicos* (Madrid, Editorial Sílex, 2021), p. 534.

Consolidació i primera expansió

En aquest epígraf analitzam els moments àlgids dels Cursets de Cristiandat a la diòcesi de Mallorca, així com la seva primera expansió a diòcesis de la península i l'arribada a Amèrica llatina a través de Colòmbia.

El punt de partida d'aquesta nova etapa és el curset celebrat a Sant Honorat entre el 7 i el 10 de gener de 1949, considerat el primer pels partidaris de la línia jeràrquica dels cursets. És veritat que a partir d'aquest, els anomenats aleshores cursets de conquesta es succeïren arreu de la diòcesi de manera exponencial. Durant l'any 1949 assistiren als vint cursets un total de 363 joves. A més a més, entre 1949 i 1953 ja se n'havien celebrat a la nostra diòcesi un total de 74 per a joves i 10 per a aspirants de l'Acció Catòlica, amb una xifra total d'uns 2.500 participants o cursetistes. Val a dir que el mes de maig de 1954 es celebrà el curset número 100 a Santa Llúcia, Mancor.

Als tres protagonistes de l'etapa anterior —el bisbe Joan Hervàs i Benet, Mn. Sebastià Gayà Riera i Eduard Bonnín Aguió— hi hem d'afegir la influència i la personalitat de Mn. Joan Capó Bosch (1923-1984). Aquest es llicencià en Teologia a la Universitat Gregoriana de Roma i s'ordenà prevere l'any 1947. Tornà a Mallorca el 1948 i, entre altres, ocupà el càrrec de viceconsiliari del Consell diocesà dels joves de l'Acció Catòlica, i en fou nomenat consiliari l'any 1950, substituïnt en el càrrec Mn. Sebastià Gayà Riera, l'home fort de la diòcesi durant el pontificat del bisbe Hervàs.

Ara bé, voldria destacar una sèrie de fets i esdeveniments que posaren les bases de l'explosió internacional dels cursets. En primer lloc, al començament dels anys cinquanta, a mesura que els cursets es consolidaven i triomfaven a la diòcesi de Mallorca i arribaven a altres diòcesis espanyoles (València, Terrassa, Tarragona, la Seu d'Urgell, Solsona, entre altres), el grup fundacional sentí la necessitat d'emprendre accions orientades a donar a conèixer el mètode i el moviment en centres de formació sacerdotal com la Pontificia Universidad de Salamanca i el Pontificio Colegio español de San José a Roma. El motiu d'aquesta tasca fou sens dubte fer front a l'oposició i el recel que generaven els cursets tant entre l'alt clergat de Mallorca, com en el Consell Nacional dels joves de l'Acció Catòlica espanyola. Cal afegir que uns anys abans Eduard Bonnín havia fet el mateix en el Seminari Diocesà de Mallorca.

Ambdós centres abans assenyalats estaven dirigits per la Germandat dels Sacerdots Operaris Diocesans del Sagrat Cor de Jesús, institut sacerdotal fundat per Manuel Domingo i Sol (1836-1909), del qual havia estat figura destacada el llavors bisbe de Barbastro Jaime Flores, que ja mantenia cursets a la seva diòcesi. No podem oblidar que en aquells moments el superior general dels operaris era Vicente Lores, paísà i director espiritual de Joan Hervàs i Benet. Hem de tenir ben present que a la primera meitat dels anys cinquanta assistim a Espanya i a Iberoamèrica a una autèntica explosió de vocacions sacerdotals. A la diòcesi de Mallorca es va inaugurar un nou seminari que omplí les seves 400 places i es produïen una quinzena d'ordenacions sacerdotals per any. A més a més, la relació del Moviment dels Cursets de Cristiandat amb els Operaris Diocesans no finalit-

zà aquí, sinó que va anar més enllà. De fet, foren els responsables del seu començament i de la seva expansió a Veneçuela a través de la figura del pare Cesáreo Gil Atrio (1922-1997), que havia assistit per primer cop a un curset en la ciutat gallega de Tuy l'any 1955, per a posteriorment dictar cursets a Pontevedra, Zamora i Salamanca. L'any 1959 passà a Veneçuela i els implantà. No debades fou durant més de trenta anys assessor nacional del Moviment del Cursets de Cristiandat a l'esmentat país i durant quatre anys també ho fou de l'Oficina Llatinoamericana i de l'Organisme Mundial de Cursets. Va escriure més de vint llibres sobre el tema i fou director de l'Editorial Trípole, encarregada de la difusió dels continguts de cursets per tot Amèrica Llatina.

No podem deixar d'esmentar que el sacerdot Joan Capó Bosch, una altra de les peces foramentals en la consolidació i expansió dels cursets, havia fet estada en l'esmentat Col·legi espanyol quan cursava els seus estudis en la Universitat Gregoriana de Roma. De fet, fou el mateix Capó que va impartir tota una sèrie de sessions teòriques i pràctiques sobre els cursets als futurs clergues. La revista «Proa» del mes de gener de 1953 se'n feu ressò. Essent Mn. Joan Capó Bosch consiliari diocesà dels joves d'Acció Catòlica Espanyola de Mallorca, fou convidat pel vicerector del Pontificio Colegio Español per a impartir una formació sobre la teoria dels cursets i dels grups a 120 alumnes que aleshores residien al col·legi.⁸ Aquesta formació es realitzà a finals de desembre de 1952 i principis de gener de 1953, aprofitant les vacances de Nadal. El dia 8 de gener de 1953, el rector del Pontificio Colegio Español de Roma, el ja esmentat Jaime Flores, envià una carta d'agraïment al Consell Diocesà dels Joves d'Acció Catòlica de Mallorca per als quinze dies que Joan Capó va estar formant els seminaristes i sacerdots.

La presència del mètode i els fonaments dels cursets en la formació del clergat secular i regular produí una inevitable identificació entre cursets i els Operaris Diocesans, que es veurà reforçada amb posterioritat per la implicació de membres d'aquest institut en la posada en funcionament i la consolidació del MCC en diversos països d'Amèrica Llatina. No només cal destacar l'esmentat cas del pare Gil a Veneçuela, sinó també la tasca del pare Pedro Hernández a Mèxic.

La primera fita en l'expansió internacional dels Cursets de Cristiandat l'hem de situar l'any 1953, quan el sacerdot Rafael Sarmiento Peralta (1914-2000), llavors consiliari nacional de les dones i delegat episcopal de l'Acció Catòlica de Colòmbia, va assistir al curset 71 de Santa Llúcia. Aquest arribà a Mallorca perquè estava fent un viatge per diversos països europeus amb l'objectiu de conèixer la metodologia pastoral més recent. Quedà impressionat dels seus resultats i eficàcia en la transformació del jovent. De fet, en una entrevista concedida a la revista «Proa» ho expressava en els termes següents: «...*Los muchachos aprenden el verdadero concepto de la vida cristiana que es vivir en Gracia pero sin disminuir en nada su personalidad. Es un catolicismo viril al estilo de la raza española...En estos tres días he aprendido más Acción Católica que en los seis meses de viaje de estudios sobre la materia por España, Italia, Francia y Bélgica*».⁹

8. «Proa», núm. 170, gener 1953, p. 12.

9. «Proa», núm. 171, febrero 1953, *Siempre más y mejor*, p. 8.

A partir de la lectura del dietari d'Eduard Bonnín Aguiló hem pogut esbrinar que el Consell Diocesà dels joves d'Acció Catòlica va preparar un material escrit per als colombians i que el 10 de març de 1953 el mateix Bonnín els envià una carta amb tota la documentació.¹⁰

En el mes d'octubre de 1953, la revista «Proa» publicà la notícia de la celebració dels primers cursets a Colòmbia, però amb l'especificitat que els dos primers foren per a dones. El tercer ja fou per a homes. En aquest darrer, cal mencionar la participació d'Alfonso López Trujillo, que arribarà a ser president de la Conferència Episcopal Llatinoamericana, CELAM (1972-1994), cardenal des de 1983, i des de 1990 fins a la seva mort, el 19 d'abril del 2008, també president del Consell Pontifici per a la Família.

Tornant a la diòcesi de Mallorca, a l'assemblea diocesana anual del 8 i 9 de desembre de 1950 Eduard Bonnín deixà oficialment la presidència del Consell Diocesà dels joves d'Acció Catòlica, però ocupà la vocalia de Cursets. El nou mètode de formació i de conquesta de i per a l'Acció Catòlica es consolidà fins al punt que gairebé copsà tota la dinàmica associativa dels joves d'Acció Catòlica. Primer s'anomenaren cursets, després cursets de conquesta i a partir del 20 de desembre de 1953 ja adoptaren el nom de Cursets de Cristiandat. El batiment dels cursets amb aquest nom fou obra del bisbe Joan Hervàs i Benet (1947-1954) en el discurs de cloenda de la XV Assemblea diocesana dels Joves d'Acció Catòlica espanyola de Mallorca. Del seu discurs, reproduït de manera íntegra en la revista «Proa», podem abstrure la necessitat que tenien els cursetistes que la màxima autoritat de la diòcesi els donàs suport públic davant els atacs que estaven sofrint per part de certes elits del catolicisme illenc. El discurs fou una defensa ferma del mètode dels cursets com a tècnica d'apostolat ideal per als joves de l'Acció Catòlica i una crida a la perseverància i a la constància dels joves. La frase que concentra l'esperit i el to dels discursos pot ser la que a continuació segueix: *«Atacar a esta invención verdaderamente divina que es la de vuestros cursillos, puede ser pecado mortal»*.¹¹

Tot plegat, cal puntualitzar que des de 1944 i durant els deu primers anys, el cursets eren un mètode o instrument formatiu i pastoral creats i engegats pels joves de l'Acció Catòlica de Mallorca. El seu creixement exponencial a Mallorca a partir de 1949 i el seu bot a diverses diòcesis de la península provocaren la necessitat d'una consolidació orgànica més enllà de l'Acció Catòlica. Per tal motiu, el mes de desembre de 1954, el bisbe Hervàs va constituir el Secretariat Diocesà de Cursets de Cristiandat. Hem d'apuntar que des del mes de juliol del mateix any, la revista «Proa», a més de ser òrgan d'expressió de la Unió Diocesana dels Joves d'Acció Catòlica de Mallorca, també ho serà dels Cursets de Cristiandat. La raó oficial esgrimida per a la seva constitució fou que els Cursets de Cristiandat havien supertat amb escreix la comesa atribuïda al Consell Diocesà dels joves d'Acció Catòlica. Per tant, havien arribat a la seva majoria d'edat i ja podien caminar tot sols i amb una perspectiva més ampla. Al capdavant del secretariat hi

10. Arxiu Fundació Eduardo Bonnín Aguiló, *Dietari 1953* (sense catalogar), 10 de marzo.

11. «Proa», núm. 182, gener 1954, p. 6.

figurava un delegat episcopal designat directament pel bisbe; el primer delegat fou Pere Rebassa Bisquerra, aleshores vicari general de la diòcesi. En qualitat de director fou nomenat Mn. Joan Capó Bosch, aleshores també consiliari diocesà dels joves d'Acció Catòlica. La seva missió consistí a donar l'orientació doctrinal dels Cursets, la formació de rectors i professors i facilitar les normes d'actuació. De fet, actuà com a director de l'escola de professors i de la Ultraia, a més de ser l'enllaç eclesiàstic d'un moviment eminentment seglar o laic.

El primer president del secretariat fou Pere Sala Mulet, professor de cursets i vicepresident del Consell Diocesà dels joves d'Acció Catòlica. Fou el responsable de l'organització de tots els cursets celebrats a la diòcesi a més del responsable seglar de la Ultraia i de l'Escola de professors de cursets. Per acompanyar el president foren nomenats dos vocals, un d'homes i l'altre del joves, per tal de responsabilitzar-se de l'organització dels cursets a cada una de les branques respectives. Així doncs, foren designats Gabriel Estelrich Barceló per al Consell Diocesà d'homes i Eduard Bonnín Aguiló en el cas del Consell Diocesà de joves.

En aquesta etapa entre 1949 i 1954, els cursets ultrapassaren els límits de la diòcesi de Mallorca. De fet, a la revista «Proa» observam que s'ofereix una fitxa tècnica de tots els cursets celebrats, que apareixen a qualcuna d'elles els noms de joves arribats d'altres diòcesis peninsulars. Del procés d'expansió peninsular sabem que el bisbe Hervàs va ordenar que els cursets havien de tenir l'autorització del bisbe de la diòcesi on se volien implantar. El que sembla clar és que l'estada dels joves de la península servia per a la seva formació i per a la posterior implantació dels cursets a la diòcesi de procedència.

Durant aquests anys, el gran anhel del grup fundacional era la seva implantació dins tota la branca juvenil de l'Acció Catòlica espanyola a través del seu consell superior. Després de molts esforços, el curset numero 97, segons la numeració oficial, celebrat a la casa d'exercicis de Betània, Espinar de Segòvia, entre els dies 30 de març i 3 d'abril de 1954, suposà el punt d'entrada dels Cursets de Cristiandat en l'esmentat consell superior. La seva importància i rellevància es manifestà en la nòmina del quadre directiu. De fet, el rector en fou Bartomeu Riutord Català, aleshores president de la Unió diocesana de joves d'Acció Catòlica de Mallorca, essent acompanyat per Joan Moncades Noguera, Cristòbal Alemendro del Viejo i Antoni Darder Canyellas com a professors seglars. La nòmina dels directors espirituals tampoc no es queda curta, ja que comptà amb la presència de dues primeres espases. Per una banda, el ja citat Mn. Joan Capó Bosch, consiliari de la Unió Diocesana dels joves d'Acció Catòlica de Mallorca. I, per altra banda, Mn. Manuel Arconada, viceconsiliari nacional dels joves d'Acció Catòlica espanyola. L'organització del curset va recaure en el Consell Diocesà del joves d'Acció Catòlica de Madrid-Alcalà —el seu consiliari era el sacerdot mallorquí Antoni Garau—, en alguns membres del Consell superior i en tres mallorquins residents a Madrid.

Poc després, es desenvolupà el 99 Curset de Cristiandat a la casa d'exercici de Toledo del 14 al 18 de maig de 1954. El rector fou Eduard Bonnín Aguiló, i com a director espiritual, a més de Mn. Joan Capó Bosch, Mn. Manuel Aparici Navarro, que era el consiliari nacional dels joves d'Acció Catòlica Espanyola. Els professors eren els mateixos que el curset mencionat amb anterioritat. Hi assistiren

cursetistes de Madrid i de Toledo. Hem de puntualitzar que aquest curset fou la punta de llança de vint cursets en l'àmbit estatal i que havien de ser organitzats pel Consell Superior de joves de l'Acció Catòlica espanyola, segons paraules del consiliari nacional en la cloenda del curset 99. Els dos primers tengueren lloc el mes de juny de l'any 1954 a El Espinar (Segòvia) i a Carabanchel (Madrid) en el qual hi participaren professors mallorquins procedents del Consell Diocesà dels joves de l'Acció Catòlica de Mallorca. De l'embranzida que van agafant els cursets en l'àmbit estatal, n'és una bona prova l'assistència d'Albert Bonet, secretari de la direcció central de l'Acció Catòlica espanyola al curset 65 celebrat a Carabanchel. Cal afegir que durant el darrer trimestre de l'any 1954 s'organitzaren i desenvoluparen tres cursets nacionals cada mes a diferents indrets de la península. D'ells vull destacar el curset 13, celebrat a Granada, en el qual hi participà durant un dia l'arquebisbe de la diòcesi, Rafael García y García de Castro (1953-1974). Poc després designà l'estudiant mallorquí Joan Marcó com a vocal de Cursets del Consell diocesà.

Doncs bé, abans de la creació del ja esmentat Secretariat de Cursets de Cristiandat a la diòcesi de Mallorca, hem de constatar que les relacions entre el Consell Superior dels Joves de l'Acció Catòlica espanyola i el grup fundacional de Curset, a Mallorca mai no foren fàcils. L'expansió interdiocesana de cursets fou vista pel Consell Superior dels joves d'Acció Catòlica espanyola com una amenaça perquè no hi podien participar i, per tant, no podien controlar el procés.

En aquesta etapa incipient de Cursets, l'equip seglar fundacional liderat per Eduard Bonnín estimà necessària la col·laboració amb l'Acció Catòlica estatal. De fet, molts d'ells, fins i tot el mateix Eduard Bonnín, ocupaven càrrecs dins el Consell diocesà dels joves d'Acció Catòlica de Mallorca. Cal remarcar que Bonnín fou president dels joves d'Acció Catòlica entre 1945 i 1950. En cap cas no volien que les tensions amb els estaments estatals de l'Acció Catòlica espanyola fossin un fre a l'expansió del moviment i, alhora, pretenien evitar les returades que Joan Hervàs imposava diocesament.

El context abans plantejat és aquell en el qual Francesc Forteza Pujol, al llibre *Historia i memoria de Cursillos*, narra com els viatges de Bonnín a Madrid es convertiren en un constant forcejament amb el Consell superior, tot aprofitant les hores lliures dels seus quefers com a representant institucional del seu sector empresarial a l'Organització Sindical Única. De fet, Bonnín confiava en la capacitat d'influència de Manuel Aparici, consiliari nacional dels Joves d'Acció Catòlica espanyola, que al començament dels anys cinquanta del segle xx ja era escassa. De fet, l'Acció Catòlica espanyola ja havia apostat pel projecte dels moviments especialitzats amb la intenció de construir un entramat polític i religiós sòlid que fora capaç de vertebrar una democràcia cristiana a l'Estat espanyol a l'estil italià i que havia d'emergir bé quan el règim franquista es liberalitzàs, o bé quan Franco desaparegués. Així doncs, l'Acció Catòlica espanyola es va inclinar cap als anomenats cursets de militants, que tenien moltes semblances de format amb els de Cristiandat, però amb unes intencions i directrius totalment oposades.

De la primera expansió a diòcesis peninsulars, n'hem de dir cinc cèntims. Aquesta fou fruit dels contactes formals i informals entre els joves que pertanyien a

l'Acció Catòlica de les respectives diòcesis. També hem de recordar que el bisbe Hervàs imposà des de ben aviat la necessitat de tenir el vistiplau i l'aprovació del bisbe de la diòcesi per a la seva posada en funcionament. També cal remarcar que són molts els cursetistes de la península que feren el seu primer curset a Mallorca. A la revista «Proa» podem fer el seguiment del curset a què assistiren, de la diòcesi de procedència i del seu nom complet.

No és casualitat que l'arxidiòcesi de València fos la primera a incorporar-los, sobretot tenint en compte la procedència del bisbe Hervàs. El primer va transcórrer al santuari de Sant Miquel de Llúria del 15 al 19 d'agost de 1953. De fet, un grup de mallorquins encapçalat per Mn. Joan Capó Bosch i Eduad Bonnín s'hi desplaçà per ordre del bisbe Hervàs i a petició de Mn. Pere Mauri, arxiprest d'Anguera. Precisament aquest darrer havia assistit al curset 75 de Santa Llúcia amb un grup de joves de la comarca d'Anguera. El segon curset a València fou a Ontinent, dels dies 29 de gener al 2 de febrer de 1954.

També des de la diòcesi de Mallorca es propicià que els cursets arribassin a Catalunya. La porta d'entrada fou Terrassa, a través de la figura de Ramon Bassiner, que havia coincidit amb Eduardo Bonnín durant la peregrinació a Santiago i feren una amistat que perdurà en el temps. Entorn de Bassiner es creà un grup integrat per José Malagosa, president dels joves d'Acció Catòlica de Terrassa, que havia fet el servei militar a Mallorca l'any 1949 i havia entrat en la realitat cursetista; i per Damià Vidal, mallorquí mestre d'escola destinat a Terrassa. Es crearen altres grups de postcursets sense cursets a Sabadell, Barcelona, que prèviament assistien a un curset fet a Mallorca. Quelcom semblant succeïa amb un grup d'alumnes i exalumnes del Col·legi la Salle-Lesseps de Barcelona empesos pel germà mallorquí Antoni Martí.

Ara bé, el primer curset a Catalunya va tenir lloc a Creixell (Tarragona) del 24 al 28 d'abril de 1954, essent un dels seus directors espirituals Mn. Francesc Suárez Yufera, que fou clau en la posterior expansió dels cursets a Mèxic. El rector del curset fou Eduard Bonnín, que considerava que essent Tarragona diòcesi primada podria ser un bon cap de pont per a estendre el moviment per Catalunya. A més a més, l'aleshores cardenal Benjamín Arriba i Castro i el seu bisbe auxiliar, Laureano Castán Lacoma, foren fermes defensors dels cursets. Aquest darrer fou l'únic bisbe espanyol que assistí a un curset complet tot seguint ordres del bisbe.

L'arribada dels cursets a Lleida es produí el mes de març de 1954 quan un grup de lleidatans vingueren a Mallorca per a assistir a un curset. De fet, setmanes abans Mn. Joan Capó Bosch havia passat una setmana a l'esmentada diòcesi convidat pel ja citat Laureano Castán Lacoma, que també era rector del Seminari Conciliar. Capó impartí xerrades i conferències a joves i seminaristes de la diòcesi. Tot plegat propicià que del 18 al 22 de març de 1955 es fes el primer curset a Suchs, amb Eduard Bonnín de rector i Mn. Joan Capó de director espiritual.

Els cursets arribaren a Vic coincidint amb el darrer any del pontificat de Joan Perelló Pou (1870-1955), MSSC. El primer curset es desenvolupà al santuari de Nostra Senyora de la Gleva entre l'11 i el 15 de juny de 1955. Eduard Bonnín en fou el rector i Mn. Jaume Capó Bosch el director espiritual. Molt dèbil de salut, el bisbe encara presidí el curset i quedà admirat del «rollo» impartit per un seglar.

En molt poc temps, els cursets penetraren a altres diòcesis catalanes com Girona, Solsona, essent-ne bisbe Vicente Enrique Tarancón i posteriorment personatge clau en la transició democràtica a l'Estat espanyol, i la Seu d'Urgell. D'aquesta darrera, els cursets passaren a la diòcesi aragonesa de Barbastro, encapçalada pel bisbe Jaime Flores dels Operaris Diocesans, que havia estat rector del Colegio Español de Roma en temps en què s'hi formà Mn. Joan Capó. També cal esmentar que Solsona fou el lloc on va connectar amb cursets Pere Maria Casaldàliga Pla (1928-2020), missioner claretià més conegut per les controvèrsies amb el Vaticà essent bisbe de Sao Félix (Brasil) i gran defensor de la Teologia de l'alliberament que per la seva participació activa en l'expansió de Cursets a Sabadell, Terrassa i després a Guinea Equatorial. Fou autor l'any 1961 del llibre *África de colores*.

L'arribada de Joan Hervàs a Ciudad Real el maig de 1955 —ja veurem en el proper capítol com i per què es produí el seu trasllat— esdevingué clau per a entendre l'entrada i l'expansió dels cursets a aquella diòcesi. Per tal motiu, envià set seglars de Ciudad Real al curset 139, que s'impartí a Santa Llúcia del 10 al 14 de setembre de 1955, sota la direcció espiritual del ja esmentat Jaime Flores Martín, Mn. Jaume Daviu Romaguera i Mn. Francesc Suárez Yufera. El rector en fou Eduard Bonnín Aguiló. Mentrestant, Mn. Joan Capó ja havia iniciat xerrades i conferències explicant la teoria i la pràctica dels cursets a seminaristes i joves de Ciudad Real. Així doncs, el primer curset es dictà a Daimiel entre el 17 i el 21 de desembre de 1955. Hi assistiren 33 cursetistes, tots ells membres de l'Acció Catòlica de la diòcesi. Eduard Bonnín en fou el rector i Mn. Jaume Daviu el director espiritual.

Desfeta a la diòcesi de Mallorca. Ciudad Real, nou centre d'irradiació

La sortida del bisbe Hervàs de la diòcesi de Mallorca, el seu trasllat a la diòcesi de Ciudad Real i l'arribada del bisbe Jesús Enciso Viana suposaren un punt d'inflexió molt important per al desenvolupament i l'evolució del Moviment de Cursets de Cristiandat. Vegem-ne la successió de fets. L'«Osservatore Romano» publicava el 14 de març de 1955 el nomenament de Joan Hervàs per a la seu episcopal titular de Dora, a la qual hi va unit el Priorat *Nullius* de Ciudad Real de les Odras Militars, vacant per la mort del titular Emeterio Echeverría Barrena. El 30 de maig de 1955, Jesús Enciso Viana fou nomenat bisbe de Mallorca, i feu la seva entrada el dia 25 de setembre del mateix any. Fou bisbe de Mallorca fins a la seva mort el dia 21 de setembre de 1964.

Observant la trajectòria eclesiàstica de Joan Hervàs, podem deduir que el seu trasllat a Ciudad Real suposava una degradació o una passa enrere. De fet, abans d'arribar a Mallorca l'any 1946 com a bisbe coadjutor amb dret a successió havia estat bisbe auxiliar de l'arxidiòcesi de València. Per tant, després de la diòcesi de Mallorca hauria d'haver ascendit a una diòcesi amb més pes dins el conjunt de la Conferència de Metropolitans. L'impuls i el suport incondicional als Cursets de Cristiandat foren el fre a la seva cursa eclesiàstica.

L'arribada del bisbe Enciso a Mallorca suposà l'arraconament dels cursets i dels cursetistes del projecte pastoral de la diòcesi. El punt culminant de tot aquest

procés fou sens dubte la publicació de la Carta Pastoral sobre Cursets de Cristiandat el dia 15 d'agost de 1956, poc abans de complir-se el primer aniversari de l'entrada del bisbe a la diòcesi. Convé remarcar el seu to condemnatori dels cursets i que el text havia anat sortint per parts, durant una setmana, a les pàgines del «Diario de Mallorca», sense cap comentari. Així doncs, no quedà només en un assumpte intern —aparegué publicada al «Butlletí Oficial del Bisbat de Mallorca»—, sinó que des del bisbat es va pretendre generar debat públic. De fet, els enemics de cursets aprofitaren les paraules del bisbe per a menysprear i humiliar als cursetistes. Curiosament, la revista «Proa», que era l'òrgan d'expressió dels cursets, no la va publicar.

La pastoral comença assenyalant molt breument els bons fruits dels cursets i, a continuació, de manera molt més extensa, els negatius. La carta conclou amb l'ordre de suspendre temporalment i *sine die* tota l'activitat dels Moviments de Cursets de Cristiandat a la diòcesi de Mallorca. Així doncs, durant uns mesos no se feren cursets, ni es reuniren l'Escola de dirigents i el secretariat, tot a l'espera d'ordres de la superioritat. També deixà de publicar-se «Proa» entre l'octubre de 1956 i el febrer de 1957, es tornà a publicar a partir del mes de març del mateix any, però suprimint la menció de Cursets de Cristiandat en el subtítol. Al primer editorial de la represa s'assenyalava la voluntat del bisbe que la publicació es convertís en òrgan d'expressió de les dues branques maculines de l'Acció Catòlica diocesana.

Arribats en aquest punt, els sacerdots que més s'havien implicat en la consolidació i expansió del Moviments de Cursets de Cristiandat, quan es veiren menyspreats i impossibilitats de seguir la seva tasca pastoral, decidiren abandonar la diòcesi. Segons Francesc Forteza Pujol, hi va haver dos fets que els varen convèncer que el bisbe Enciso no aturaria amb l'objectiu que s'havia proposat. El primer fou l'expulsió de Mallorca de Miquel Royuela, germà de La Salle, que fou un dels introductors de Cursets dins el Col·legi La Salle de Palma, juntament amb el germà Jaume Mestre. Els fets es desenvoluparen tal com a continuació exposam. Arran de la Carta Pastoral, el germà Royuela li envià una carta al bisbe explicant-li la seva experiència a Cursets i els bons fruits del moviment en el si de la seva comunitat religiosa i entre l'alumnat i les famílies de l'escola. La resposta del bisbe, encara que indirecta, fou fulminant. Feu saber als superiors de La Salle a Espanya que el germà Miguel era una persona no grata a la diòcesi de Mallorca i que, per tant, li havien de donar una altra destinació. Dit i fet, el Provincial l'envià de director al Col·legi de Paterna, prop de València.

L'altre fet, també d'ordre disciplinari, tingué més repercussió social. Aquest fa esment a Mn. Francisco Suárez Yufera, que des que se n'havia anat a Ciudad Real amb el bisbe Hervàs venia tots els anys a Mallorca a passar les seves vacances d'estiu. De fet, molts cursetistes anaven on ell celebrava missa per a escoltar els seus sermons i recollir qualche informació d'aquella diòcesi que, en poc temps, s'havia convertit en cap del Moviment dels Cursets de Cristiandat. Així doncs, en la que fou la seva primera homília de l'estiu de 1957, s'esperava qualche referència al drama que estaven vivint els cursetistes mallorquins després de la Pastoral. I així va ser. Amb la precisió de bon canonista que era, va recordar la vella doctrina dels teòlegs segons la qual el magisteri correspon al conjunt dels bisbes en co-

munió amb el Papa, no a un bisbe particular que només gaudeix d'autoritat dins els límits de la seva diòcesi. Aquesta puntualització va caure com un tir al bisbe Enciso, que li prohibí celebrar l'Eucaristia, predicar i administrar sagraments per temps indefinit a la diòcesi de Mallorca. Llavors Suárez es va acollir a la jurisdicció castrense, exempta de l'autoritat episcopal, per a poder proseguir la seva tasca apostòlica durant els estius mallorquins.

Les dues figures sacerdotals més importants que havien acompanyat el bisbe Hervàs en l'expansió i control dels cursets també varen partir de Mallorca. M'estic referint a Mn. Sebastià Gayà Riera i a Mn. Joan Capó Bosch. Ambdós havien ocupat alts càrrecs dins l'Acció Catòlica mallorquina que va gestar els cursets i els va veure néixer. El primer fou consiliari diocesà dels joves d'Acció Catòlica i després de la Junta diocesana. Mentre que el segon fou viceconsiliari dels joves d'Acció Catòlica quan Gayà n'era el consiliari, i el substituï en el càrrec quan aquest passà a la Junta diocesana. Per tant, ambdós foren motor i partícips de tot el que es coïa en l'Acció Catòlica diocesana. I diria més. En el cas de Mn. Sebastià Gayà, hem de puntualitzar que fou l'home fort de l'episcopat en qualitat de secretari canceller del bisbe Hervàs. Així vol dir que tot passava per les seves mans. Fixau-vos si és així, que es produí la paradoxa que va haver de signar la Carta Pastoral del bisbe Enciso. Una vegada signada, el bisbe Enciso el destituï del tots els seus càrrecs a la diòcesi, incloent-hi el de secretari canceller.

Davant la marginació i l'exclusió a les quals fou sotmès Gayà a Mallorca, l'any 1956 se n'anà a Madrid per a incorporar-se al Secretariat Episcopal de Migracions, presidit per l'aleshores cardenal de Tarragona, Benjamín Arriba y Castro. De fet, fou el cardenal de Tarragona el que va gestar l'operació del trasllat de Gayà juntament amb el cardenal de Toledo, Primat d'Espanya, Enrique Pla i Deniel, i el nunci apostòlic Hildebrand Antoniutti.

Gayà treballà en la Comissió Catòlica de Migracions entre 1956 i 1962. Des d'aquesta posició inoculà la llavor dels cursets als sacerdots espanyols que havien d'acompanyar els nostres emigrants. De fet, gràcies al seu acompanyament i en la selecció del clergat que havia de sortir fora d'Espanya, va propiciar la introducció del Moviment de Cursets de Cristiandat a indrets com Sidney, París, Viena —el capellà escollit per Gayà fou el pare claretjà Josep Cascales, que després va dur els cursets a Alemanya, Holanda, Croàcia i Hongria—, Caracas, Texas, Lisboa i Fàtima, entre altres. Des de Portugal on botaren a les colònies portugueses d'Angola, Madagascar i Moçambic de la mà de l'espanyol Victorià Aritzi, escollit per Gayà com a capellà d'emigrants.

El cas de Mn. Joan Capó Bosch va transcórrer amb el mateix esquema que el de Gayà. No debades, la primera assemblea de la Unió diocesana dels joves d'Acció Catòlica en la qual participà el bisbe Enciso, Capó, en qualitat de consiliari diocesà i director del Secretariat de Cursets de Cristiandat, aprofità per fer una defensa encesa i ferma dels cursets. Ja devia ser conscient del temporal que s'acostava. En aquest sentit, el discurs davant l'assemblea es publicà el mes de gener de 1956 en forma d'article a «Proa» i duia un títol prou eloqüent: «*Cursillos de Cristiandad. Historia, desarrollo, situación actual y su relación con la Unión Diocesana de los Jóvenes de Acción Católica*». Aquest article ocupà íntegrament

les catorze pàgines de l'exemplar de la revista. El seu discurs es va centrar en dos eixos fonamentals. Per una banda, rabatre totes les acusacions, que s'havien llançat contra Cursets des de diferents àmbits. Algunes d'aquestes acusacions com l'il·luminisme, la manca d'esperit parroquial, entre altres, foren emprades i donades per certes a la pastoral del bisbe Enciso. I, per altra banda, apuntava tot el que s'havia de fer per a establir la sana i necessària col·laboració entre el Secretariat diocesà de Cursets i els centres de joves de l'Acció Catòlica.

El mes d'abril de 1956, el bisbe Enciso cessà Capó en la seva tasca de Consiliari de la Unió diocesana dels joves de l'Acció Catòlica. Fou substituït per Mn. Miquel Amer Quetglas, sacerdot poc significat en la marxa dels cursets i gens familiaritzat en la pastoral juvenil. Així doncs, Mn. Joan Capó només es mantingué com a director del Secretariat diocesà dels Cursets de Cristiandat, càrrec que, com ja hem apuntat, durà molt poc temps pel tancament que suposà la pastoral del bisbe Enciso.

La desfeta de Mallorca suposà que el centre d'irradiació dels Cursets a partir de 1956, l'hem de situar a la diòcesi de Ciudad Real amb el bisbe Joan Hervàs i Benet al seu davant. De fet, desde Ciudad Real arribaran a molts indrets de Llatinoamèrica, d'Europa i d'Àsia. La carta pastoral *Los Curcillos de Cristiandad, instrumento de renovación cristiana*, publicada l'any 1957, editada el mateix any per Euramèrica i reeditada l'any 1970 per la mateixa editorial i amb un pròleg de Vicente Enrique Tarancón, suposà l'acceptació definitiva del Moviment de Cursets de Cristiandat i fou determinant en la seva expansió internacional. En certa manera, atorgà carta de ciutadania catòlica al mètode i al moviment.

Mentrestant, a la diòcesi de Mallorca els cursets i els cursetistes romanen en la clandestinitat més absoluta, fins que en el mes de novembre de 1957 es tornà a celebrar un curset a Santa Llúcia, encara que sense la presència de cap dels fundadors laics i sacerdots que estigueren presents en la gestació i l'expansió del moviment arreu de la diòcesi. La presència del bisbe Enciso a la cloenda de l'esmentat curset remarcant la parroquialitat del moviment ens mostra el camí i la nova orientació dels Cursets a Mallorca.

Malgrat les tensions internes en el si del moviment entre els corrents laics i jeràrquics, tots coincidiren en la rellevància i l'oportunitat de la publicació de la pastoral del bisbe Hervàs. Per als laics i sacerdots mallorquins que havien viscut la persecució i l'ostracisme provocats per la pastoral i les decisions del bisbe Enciso, fou una bocanada d'aire fresc i una confirmació que no anaven tan mal encaminats. Això si, l'activitat cursetista de tot el grup de laics encapçalat i liderat per Eduard Bonnín Aguiló es projectà a nivell exterior, tant a la península com a l'estranger, tot seguint les passes de l'expansió internacional dels Cursets de Cristiandat. Només a tall d'exemple, Eduard Bonnín, entre 1955 i 1973 va emprendre dinou viatges apostòlics a tres continents: Amèrica, Àsia i Àfrica. Així doncs, cal destacar quatre viatges als Estats Units (agost-setembre de 1961; maig de 1962; juliol-agost de 1966; i, finalment, juliol de 1971), un a Angola (juliol de 1973) i un altre a Filipines (abril-maig de 1972).

Hem de tenir en compte que l'expansió dels cursets es realitzava a través de les diòcesis. De fet, quan el bisbe Hervàs era a Mallorca ja havia ordenat que

l'entrada del mètode/moviment a una diòcesi s'havia de de fer amb l'autorització episcopal. No obstant això, quan a un país el moviment s'escampà a diverses diòcesis, la jerarquia començà a veure la necessitat de controlar, unificar i homogeneïtzar el moviment a través de la creació de secretariats nacionals. Així doncs, l'octubre de 1960 es creà a Mèxic el primer Secretariat Nacional de Cursets de Cristiandat. A l'Estat espanyol es constituí el mes de juliol de 1962 i fou dirigit i codirigit pel bisbe Hervàs i Mn. Sebastià Gayà Riera, respectivament.

Ja per acabar, cal assenyalar que en els anys seixanta de segle xx, a mesura que el moviment arriba i es consolida a diversos estats, sobretot a Amèrica llatina, es veu la necessitat de crear organismes de coordinació transnacionals. Així doncs, es constituïren encontres mundials de dirigents el primer del qual es desenvolupà a Roma el 26 i 27 de maig de 1966, coincidint amb la primera Ultreia mundial, que comptà amb la presència de Pau VIè. El segon encontre fou a Tlaxcala, Mèxic, del 17 al 21 de maig de 1970. Cal recordar que Mèxic fou el primer país que comptà amb una secretariat nacional de Cursets. I, finalment, el tercer encontre va transcórrer a Mallorca de l'1 al 7 de novembre de 1972, tancant el cercle simbòlic amb el retorn a la diòcesi que els havia vist néixer.

Conclusions

Hem vist el naixement dels Cursets de Cristiandat primer com a mètode de formació i renovació espiritual a la diòcesi de Mallorca i que en relativament poc temps s'escampà per altres diòcesis de l'Estat espanyol, destacant-ne especialment la diòcesi de Ciudad Real durant el pontificat de Joan Hervàs i Benet. L'eix cronològic del boom dels cursets arreu de les diòcesis espanyoles transita pels anys 40 i 50 de segle xx. Tot plegat és fruit de la pastoral de conquesta engegada per l'Església catòlica espanyola durant el primer franquisme, que tenia la pretensió de recristianitzar la societat. L'objectiu dels cursets, que era arribar a tots aquells allunyats de l'Església, encaixava a la perfecció dins l'ambient nacionalcatòlic, malgrat que sorgiren com a crítica als actes massius buits de contingut propis d'aquella época.

Hem analitzat com sorgeixen dins l'Acció Catòlica, més concretament en el si de la Unió diocesana dels joves de l'Acció Catòlica espanyola de Mallorca, però ben aviat la desbordaren i la ultrapassaren. A partir de la constitució del Secretariat diocesà dels Cursets de Cristiandat a Mallorca l'any 1954, el moviment s'independitzà de l'Acció Catòlica i tindrà el camí lliure per a la seva expansió internacional. Aquesta s'explica per la capacitat que varen tenir alguns membres de l'Església catòlica espanyola de teixir xarxes transnacionals durant la postguerra, malgrat el període d'autarquia. De fet, hem de destacar per damunt de tots el bisbe Joan Hervàs i Benet, però sense oblidar Eduard Bonnín Aguiló, Mn. Sebastià Riera Gayà, i Mn. Joan Capó Bosch. Podem dir que tots ells foren activistes transnacionals dels Cursets de Cristiandat.

ISSN 0210-5993

9 770210 599007